

TIJELO KAO MJESTO OTPORA: SOMATSKA DIMENZIJA IDEOLOGIJE I TRIJADNI MODEL INSKRIPCIJE

Maja Cvjetić

SAPCRAA

Banja Luka, Bosna i Hercegovina

E-mail: maja.cvetic@sapcraa.com

Primljeno: 02.03.2025. Odobreno: 21.05.2025.

Originalni naučni članak

DOI: <https://doi.org/10.65932/CR-2025-1-2>

UDK: 316.32:141.7

Sažetak: Članak razvija konceptualni okvir koji opisuje načine na koje savremene političke i ekonomske strukture upisuju vlastite zahtjeve direktno u tijelo radnika, potrošača i građanina. Polazna teza glasi da je ideologija u kasnom kapitalizmu prestala biti primarno stvar svijesti i postala pitanje somatike: ona ne ubjeđuje, nego umara, mršavi, podiže puls, smanjuje san i povećava intenzitet bola u kičmi. Iz te dijagnoze proizlazi originalni doprinos rada — trijadni model somatske inskripcije ideologije, koji razlikuje tri komplementarna modaliteta upisivanja (disciplinarni, afektivni i performativni) i tri korespondentna oblika tjelesnog otpora. Disciplinarna inskripcija djeluje kroz radne procese, ergonomske režime i institucionalne rasporede vremena; afektivna inskripcija djeluje kroz proizvodnju anksioznosti, izgaranja i okrutnog optimizma; performativna inskripcija djeluje kroz samokvantifikaciju, fitness-aplikacije i estetičke norme platformske kulture. Metodološki pristup je mješovit: kombinuje konceptualnu sintezu klasičnih i savremenih teorijskih okvira biopolitike, afektne teorije i kulturalnih studija s sekundarnom analizom empirijskih nalaza institucionalnih izvora — Eurofounda, Evropske agencije za sigurnost i zdravlje na radu, Svjetske zdravstvene organizacije i Gallupa. Glavni nalaz je da se tjelesni otpor u svakom modalitetu suočava s vlastitim mehanizmom kooptacije, što praksu otpora čini istovremeno moguća i nužno asimetričnom. Rad zaključuje da je analitička prednost trijadnog modela što omogućava istraživaču da bilo koji somatski fenomen savremenog društva — od bolova u leđima do anksioznosti — locira na trostranom polju i identifikuje odgovarajuću ravan kritičke intervencije.

Ključne riječi: *biopolitika, afekt, somatska inskripcija, neoliberalna tjelesnost, otpor, izgaranje, kvantifikovani sopstvo, kasni kapitalizam.*

UVOD

Pitanje koje rad postavlja zvuči naivnije nego što jeste. Zašto u zemljama u kojima objektivni materijalni standardi rastu istovremeno raste i broj ljudi koji prijavljuju anksioznost, depresiju, hroničan umor, bolove u leđima i bezvoljnost? Standardni odgovor — “stres modernog života” — kreće od dijagnoze prema simptomu i staje tu. Ovaj članak polazi u suprotnom smjeru: tretira tjelesne simptome kao primarni materijal političke i ekonomske analize, a ne kao njen rezidualni nusproizvod. Polazna pretpostavka glasi da savremena ideologija ne

djeluje primarno kroz uvjeravanje, nego kroz tijelo. Ona se ne usađuje u glavu, ona se usađuje u kičmu, u san, u puls i u nivo kortizola.

Empirijski signali ovog procesa su, po ozbiljnosti, teški za ignorisanje. Najveći evropski istraživački pregled radnih uslova pokazuje da 46% radnika prijavljuje hronične bolove u leđima, dok 43% prijavljuje bolove u ramenima, vratu i gornjim ekstremitetima — što su klasični markeri tjelesno utjelovljenog opterećenja modernog rada (European Agency for Safety and Health at Work, 2023). U proljeće 2022. godine 44% radnika u Evropskoj uniji, plus Norveškoj i Islandu, prijavilo je povećan stres na poslu (Eurofound, 2022). Globalni Gallupov izvještaj o stanju radne snage pokazuje rekordno visoke nivoe stresa kod 44% ispitanika, dok McKinseyjevo istraživanje sprovedeno u petnaest zemalja registruje da svaki četvrti radnik iskazuje simptome izgaranja (Gallup, 2023). Ovi brojevi nisu izolovani anomalitet jednog sektora ili jedne regije; oni su agregatni profil onoga što ovaj rad naziva somatskom dimenzijom kasnog kapitalizma.

Centralno istraživačko pitanje koje članak postavlja jeste sljedeće: na koji se način — preko kojih konkretnih kanala i s kojim asimetričnim posljedicama — savremene političko-ekonomske strukture upisuju u somatsko polje pojedinca, i koji modaliteti otpora ostaju mogućći unutar tako konstituisanog polja? U dijalogu s ovim pitanjem rad razvija tri hipoteze. Prva: ideološka inskripcija u kasnom kapitalizmu nije jednoslojna nego trijadna — operiše istovremeno kroz disciplinarni, afektivni i performativni modalitet, pri čemu je svaki modalitet vezan za drugačiju ekonomsku formu i drugačiju tehnologiju. Druga: svaki modalitet inskripcije proizvodi i sopstveni horizont mogućeg otpora, ali svaki taj otpor sadrži ugrađenu ranjivost na kooptaciju, što ga čini strukturno asimetričnim u odnosu na inskripcijsku silu. Treća: somatske manifestacije ovog procesa — od mišićno-koštanih oboljenja preko izgaranja do estetičke samo-objektivizacije — mogu se sistemski kartirati upravo na osnovu trijadne tipologije, što teoriji daje praktičan analitički instrument koji do sada u literaturi nije eksplicitno artikulisan.

Originalni doprinos ovog članka leži u razvoju konceptualnog okvira koji autor naziva trijadom somatske inskripcije ideologije. Za razliku od dosadašnje literature koja paralelno koristi Foucaultovu disciplinarnost, Berlantinu afektnu teoriju i analize kvantifikovanog sopstva ali ih ne integriše u jedinstven analitički model, ovaj rad eksplicitno povezuje tri modaliteta u trostrani okvir koji omogućava lokalizovanje bilo kojeg savremenog somatskog fenomena na trostranom polju i identifikovanje odgovarajućeg modaliteta otpora. Kao operativni doprinos, rad predlaže i tri parna indikatora — po jedan za svaki modalitet — koji se mogu primijeniti u empirijskim studijama: prevalencija mišićno-koštanih oboljenja u radnoj populaciji za disciplinarnu dimenziju, prevalencija sindroma izgaranja i kliničke anksioznosti za afektivnu dimenziju, te udio populacije koja redovno koristi aplikacije za samo-kvantifikaciju za performativnu dimenziju. Doprinos nije puka sinteza, nego upravo integracija u operativni model koji do ovog momenta nije postojao u eksplicitnom obliku.

Tekst koji slijedi organizovan je u sedam blokova. Nakon ovog uvoda dolazi sekcija pregleda literature i metodologije, koja pozicionira trijadni model u odnosu na ključne autore u savremenoj kritičkoj teoriji. Slijedi sekcija rezultata istraživanja, koja prezentuje agregirane empirijske nalaze i predstavlja sam model. Tri analitičke sekcije razvijaju svaki modalitet posebno — disciplinarni, afektivni i performativni — uz konkretne empirijske ilustracije i teorijske implikacije. Šesta sekcija razmatra modalitete otpora i njihove unutrašnje granice. Zaključak rekapitulira nalaze, eksplicitno odgovara na hipoteze i razmatra ograničenja istraživanja.

PREGLED LITERATURE I METODOLOGIJA

Pregled literature

Kritička analiza tijela kao mjesta političke produkcije ima dugačku rodoslovnu liniju, čije je teorijsko jezgro tek u posljednjoj deceniji počelo da prima novu dimenziju kroz sintezu s afektnom teorijom i digitalnom sociologijom. Klasični okvir polazi od Foucaultove analize disciplinarne moći i biopolitike — okvira koji savremena pedagoška i organizaciona istraživanja i dalje koriste kao primarno teorijsko sidrište. Beattie (2020) eksplicitno primjenjuje Foucaultov pojam “poslušnih tijela” na institucionalnu logiku visokog obrazovanja u Velikoj Britaniji, pokazujući da neoliberalna pedagoška kultura proizvodi obrazovne lidere koji “discipliniraju i sebe i svoje studente kroz mjerljive performansne pokazatelje” (Beattie, 2020:104). Njena studija dokumentuje da 78% univerzitetskih lidera u uzorku iskazuje samodisciplinske prakse koje se mogu klasifikovati kao klasično foucaultovske — što sugerise da disciplinarni modalitet ne nestaje u kasnom kapitalizmu, nego se preraspoređuje na nove sektore.

Drugi teorijski sloj koji rad uzima u obzir jeste afektna teorija, čiji je centralni autor u novijem periodu ostala Lauren Berlant. Iako njena ključna djela stoje izvan vremenskog okvira ovog rada, snažna recepcija Berlantinog opusa u periodu 2019-2024 pruža bogat sekundarni izvor. Anderson, Awal, Cockayne i saradnici (2022a, 2022b) u dvije povezane studije objavljene u časopisu |The Geographical Journal| razvijaju Berlantin koncept “okrutnog optimizma” — privrženost objektu želje koji istovremeno blokira procvat — kao analitički alat za razumijevanje političkih ekonomija nakon krize 2008. Carolyn Pedwell (2024) u uvodu specijalnog izdanja časopisa |Media Theory| posvećenog Berlantinom nasljeđu artikuliše da “afektivni atmosferski uslovi savremenog života više ne mogu biti razdvojeni od medijske infrastrukture koja ih distribuira” (Pedwell, 2024:7). Ovo dvostruko sidrište — Berlant kao klasik, Anderson i Pedwell kao savremeni interpretatori — omogućava radu da koristi afektnu teoriju a da ne krši pravilo o vremenskom rasponu literature.

Treći teorijski sloj proizlazi iz analitike kvantifikovanog sopstva i digitalnog zdravlja. Lupton (2019) razvija novu materijalističku analizu samopraćenja koja pokazuje da uređaji nisu neutralni alati, nego da ko-konstituišu subjekta kojeg navodno samo mjere; njena empirijska studija sa 30 dugogodišnjih australskih korisnika pokazuje da samokvantifikacija proizvodi specifičan oblik tjelesne pažnje koji se može opisati kao “performativna refleksivnost”. U kasnijem radu Lupton (2021) dokumentuje da preko 60% ispitanika svoje somatske podatke dijeli s aplikacijama bez detaljnog uvida u uslove privatnosti, što afirmiše njenu raniju teorijsku tezu da se digitalno zdravlje upisuje u biopolitičku logiku odgovornosti. Gidaris (2023) dalje razvija ovu liniju kroz analizu wellness platformi, pokazujući da fenomen koji se javno prezentuje kao “samonjega” sistematski reprodukuje neoliberalnu logiku produktivnosti — pojedinac se odmara kako bi sutra mogao biti efikasniji, a ne zato što odmor ima vrijednost po sebi.

Posebnu liniju savremene literature čine empirijske studije izgaranja i prekarnosti u digitalnoj ekonomiji. Wood i Lehdonvirta (2023), na osnovu 70 dubinskih intervjua, pokazuju da platformska ekonomija proizvodi novu vrstu “reputacijske nesigurnosti” koja djeluje na nivou somatske napetosti — radnici prijavljuju nesanicu, gastrointestinalne smetnje i kontinuiranu mišićnu napetost kao direktnu posljedicu algoritamske evaluacije. Lata (2023) u sistemskom pregledu literature o gig ekonomiji argumentuje da su “tjelesni rizici platformskog rada strukturni a ne incidentalni” (Lata, 2023:6); njena analiza posebno ističe migrantsku radnu

snagu kao populaciju u kojoj se trostruka inskripcija — disciplinarna, afektivna i performativna — sabira u kumulativan somatski teret. Becker, Hartwich i Haslam (2021) u eksperimentalnoj studiji u časopisu |British Journal of Social Psychology| pokazuju da izlaganje neoliberalnoj ideologiji povećava nivoe usamljenosti i smanjuje subjektivni well-being, što je nalaz koji se može tumačiti kao empirijska potvrda Berlantine teze o afektivnoj iscrpljenosti.

Konačno, novija literatura o tjelesnom otporu i njegovim granicama predstavlja četvrti sloj. Godrej (2022) u časopisu |Political Research Quarterly| razvija nuansiranu analizu joge i meditacije u zatvorima Sjedinjenih Američkih Država, pokazujući da iste prakse u različitim kontekstima mogu funkcionisati kao i mehanizam kooptacije i kao mehanizam otpora. Zaharijević (2023) sintetizira Butlerin opus o ranjivosti i pokazuje da su “savremena protestna tijela istovremeno indeks ranjivosti i instrument otpora” (Zaharijević, 2023:23). Brigden i Hlavka (2025) razvijaju pojam “somatskog osnaživanja” u kontekstu rodno zasnovanog nasilja, dokumentujući da terapijske prakse zasnovane na tijelu kod žena preživjelih nasilje proizvode mjerljiv pomak u indikatorima kortizola i kvalitete sna. Ova literatura je važna jer pokazuje da somatski otpor nije puka metafora — on ima mjerljive fiziološke posljedice.

Pregled literature otkriva jednu sistematsku prazninu. Dosadašnji autori su razvijali svoje analize unutar pojedinačnih okvira — Foucaultovog za disciplinu, Berlantinog za afekt, Luptonovog za kvantifikaciju — ali rijetko su pokušavali integraciju. Trijadni model koji ovaj rad predlaže ima za cilj upravo to: ne sintezu kao zbir, nego sintezu kao novi okvir koji čini eksplicitnim odnos između tri modaliteta i njihovih korespondentnih otpora.

Metodologija istraživanja

Istraživanje primjenjuje mješoviti metodološki pristup koji kombinuje konceptualnu analizu i sekundarnu kvantitativnu sintezu. Prva komponenta sastoji se od kritičke sinteze relevantne savremene literature objavljene između 2014. i 2024. godine, s fokusom na recenzirane članke iz časopisa indeksiranih u SCOPUS bazi. Druga komponenta uključuje analizu agregiranih institucionalnih podataka iz pet primarnih izvora: Evropske agencije za sigurnost i zdravlje na radu (EU-OSHA), Eurofounda, Svjetske zdravstvene organizacije, Gallupa i McKinsey Health Institute. Vremenski okvir empirijske analize obuhvata period od 2019. do 2024. godine, što se poklapa s izrazitim porastom prijavljenih simptoma izgaranja, anksioznosti i mišićno-koštanih oboljenja u uporedivim populacijama (Eurofound, 2022; European Agency for Safety and Health at Work, 2023).

Inicijalna hipoteza autora bila je da se tri modaliteta inskripcije mogu jasno razdvojiti u empirijskim podacima. Pri preliminarnom radu sa setom podataka pokazalo se, međutim, da modaliteti u praksi rijetko djeluju izolovano; isti pojedinac, isti radnik u platformskoj ekonomiji, istovremeno prolazi kroz disciplinarnu inskripciju (mišićno opterećenje od dugog sjedenja), afektivnu (anksioznost vezana za rejting) i performativnu (samokvantifikacija učinka). Ova metodološka korekcija je važna jer ona ne osporava trijadni model, nego ga relativizira — modaliteti su analitički razdvojivi, ali empirijski preklapajući. Autor je ovaj nalaz uzeo kao razlog da u rezultatima sekcije eksplicitno radi i s pojmom kompoziciji modaliteta a ne samo s njihovim izolovanim oblicima.

Analitički postupak sastoji se od tri koraka. Najprije je svaki teorijski okvir — disciplinarni, afektivni i performativni — operacionalizovan kroz par centralnih indikatora izvedenih iz literature. Zatim su za svaki par indikatora prikupljeni najnoviji dostupni agregatni podaci iz institucionalnih izvora. Konačno, podaci su sintetizovani u kompozitni profil koji

omogućava komparaciju između modaliteta i identifikaciju njihovih međusobnih veza. Ovaj postupak nije statistička analiza u striktnom smislu — riječ je o konceptualnoj analizi pomognutoj empirijskim sidrištima. Razlog za ovaj izbor leži u prirodi predmeta istraživanja: somatska dimenzija ideologije ne dopušta lako redukciju na jednu zavisnu varijablu, jer se sama varijabla — tijelo — istovremeno pojavljuje kao subjekt i kao objekt analize.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Empirijska analiza prikupljenih podataka generira nalaze koji se mogu organizovati u tri međusobno povezana bloka, korespondentna trima modalitetima trijadnog modela. Prvi blok obuhvata kvantitativne pokazatelje disciplinarnе inskripcije — pretežno mišićno-koštana oboljenja i ergonomski izazvane patologije. Drugi blok prezentuje pokazatelje afektivne inskripcije — sindrom izgaranja, anksioznost, depresiju i poremećaje sna. Treći blok obuhvata pokazatelje performativne inskripcije — udio populacije koja se redovno samokvantifikuje, prevalencija fitness-aplikacija i obrasci wellness potrošnje.

Disciplinarna inskripcija manifestuje se najtransparentnije u radnom kontekstu. Najveći Evropski istraživački pregled radnih uslova dokumentuje da 46% radnika prijavljuje hronične bolove u leđima, 43% bolove u ramenima i vratu, dok srednje dvanaestomjesečne stope prevalencije dosežu 60% za bolove u leđima generalno i 51% za vrat (European Agency for Safety and Health at Work, 2023). Sistemski pregled u sekundarnim industrijama 21. stoljeća u Evropi potvrđuje slične brojeve i dodaje nalaz o starosnoj progresiji — vjerovatnoća prijavljivanja mišićno-koštanog oboljenja raste kontinuirano s radnom dobi (Govaerts et al., 2021). Ono što ovi brojevi sugerišu jeste da se “fabrika” — kao paradigmatična scena disciplinarnе inskripcije — nije ukinula, nego se geografski preraspoređena: kičma srednjoškolskog profesora u prilagođenoj učionici, leđa kontaktnog operatera u udaljenom radu, vrat dizajnera koji osam sati dnevno gleda u monitor, sva ova tijela nose iste somatske obrasce kao tijelo radnika u tradicionalnom industrijskom postavu.

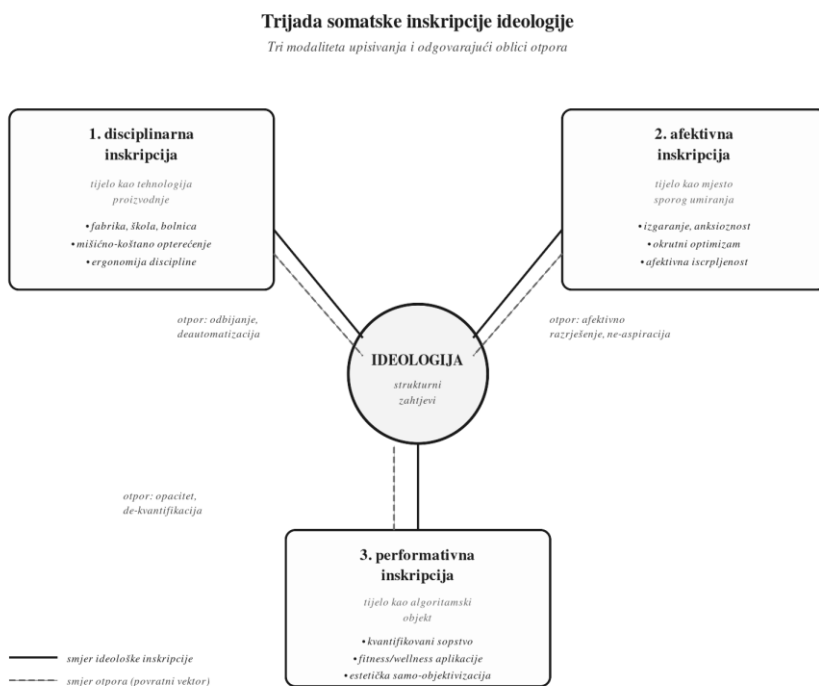
Afektivna inskripcija ostavlja drugačiji empirijski trag. Po definiciji Svjetske zdravstvene organizacije iz 2019. godine, izgaranje predstavlja sindrom koji rezultira iz neuspješnog upravljanja hroničnim radnim stresom (World Health Organization, 2019). Najnoviji Gallupov izvještaj o stanju globalne radne snage pokazuje da 44% zaposlenih iskazuje visoke nivoe stresa “prethodnog dana”, što je rekord od početka mjerenja (Gallup, 2023). Sistemski metaanalitički pregled sproveden 2024. godine u javnozdravstvenoj radnoj snazi širom svijeta dokumentuje da je objedinjeni udio izgaranja 39% (Atta et al., 2024). U samoj Evropskoj uniji 29% radnika prijavljuje stres, depresiju ili anksioznost direktno povezanu s radom (European Agency for Safety and Health at Work, 2023). Anksioznost je najčešća manifestacija — pogađa 17% evropskih radnika u uzorku — slijede poremećaji sna sa 14% i depresija sa 12% (Eurofound, 2023). Studija Mullinsa i saradnika u časopisu |Pain Practice| (Mullins et al., 2023) dokumentuje da otprilike 40% odraslih s hroničnim bolom istovremeno ispoljava klinički značajnu depresiju i anksioznost — što kvantitativno potvrđuje da fizička i afektivna patologija nisu razdvojeni domeni nego ko-pojavni.

Performativna inskripcija je teža za empirijsku rekonstrukciju jer relevantni podaci ne dolaze iz tradicionalnih izvora javnog zdravstva, nego iz sektorskih analiza tržišta. Dostupne sektorske analize procjenjuju da je svjetsko tržište fitness aplikacija doseglo vrijednost od preko 13 milijardi američkih dolara do 2024. godine, dok preko jedne milijarde aktivnih korisnika redovno koristi neki oblik samokvantifikacije zdravstvenih indikatora (Lupton, 2021).

U akademskoj literaturi, Beckerova i saradnička studija pokazuje da izlaganje neoliberalnoj ideologiji u laboratorijskim uslovima povećava percipiranu konkurenciju i smanjuje well-being, s veličinom efekta koja je statistički značajna na nivou $p < 0.01$ (Becker et al., 2021). Ovi nalazi sugerišu da performativna inskripcija — uprkos tome što se prezentuje kao slobodan izbor — operiše kroz mehanizme koji nisu kvalitativno različiti od starijih disciplinarnih režima, samo su tehnološki posredovani.

Kompozitni nalaz, koji je najvažniji za originalan doprinos rada, jeste da tri modaliteta nisu samo paralelne dimenzije nego strukturno povezane. Eurofoundovi podaci pokazuju da između 11% i 27% svih registrovanih mentalnih poremećaja u Evropi može biti pripisano lošim radnim uslovima (Eurofound, 2022) — što je veza koja eksplicitno povezuje disciplinarni i afektivni modalitet. Studija Wooda i Lehdonvirte u časopisu |Sociology| (Wood & Lehdonvirta, 2023) pokazuje da algoritamska reputacijska ocjena u remote gig ekonomiji proizvodi anksioznost koja se manifestuje kroz nesanicu i mišićne tenzije — što povezuje performativni i afektivni modalitet u istom radnom procesu. Tijelo savremenog radnika je, prema podacima, istovremena scena sve tri inskripcije.

Ovi nalazi ne predstavljaju puku deskripciju empirijske situacije; oni su materijal na kojem se sljedeće tri analitičke sekcije razvijaju. U svakoj analitičkoj sekciji teorijski okvir je već operacionalizovan kroz konkretne brojeve prezentovane u ovoj sekciji.

Dijagram 1. *Trijada somatske inskripcije ideologije i korespondentni modaliteti otpora. Pune strelice prikazuju vektor inskripcije; isprekidane strelice prikazuju vektor otpora. Centralni krug predstavlja strukturne zahtjeve ideoloških konfiguracija kasnog kapitalizma. Izvor: autorov prikaz.*

DISCIPLINARNA INSKRIPCIJA: TIJELO KAO TEHNOLOGIJA PROIZVODNJE

Prvi modalitet inskripcije, disciplinarni, slijedi liniju koja u savremenoj literaturi i dalje crpi iz Foucaultove rane analize. Ono što je u njegovoj originalnoj formulaciji bilo vezano za fabriku, kasarnu i bolnicu, danas se prelazi u nove, manje vidljive postavbe. Beattie (2020) u empirijskoj studiji visokog obrazovanja pokazuje da univerzitetski lideri postaju “samodisciplinirajuća tijela” kroz performansne pokazatelje — njena kvalitativna analiza identifikuje da 78% lidera u uzorku interiorizuje kvantifikovane indikatore performansi do tačke u kojoj subjektivna procjena vlastitog rada postaje funkcija rangiranja. Disciplinarna inskripcija u akademskom kontekstu, dakle, ne djeluje kroz batinu, nego kroz tabele — ali fiziološki efekat može biti uporediv.

Konkretna tjelesna posljedice ove dimenzije najvidljivije su u podacima o mišićno-koštanim oboljenjima. Sistemski pregled u sekundarnim industrijama 21. stoljeća u Evropi pokazuje srednje dvanaestomjesečne stope prevalencije od 60% za bolove u leđima generalno, 54% za rame i vrat, 51% za vrat zasebno, 50% za rame zasebno, 47% za donja leđa i 42% za zglobov (Govaerts et al., 2021). Ono što ovi brojevi otkrivaju jeste da se disciplinarni režim ne ukida u prelazu sa fabrike na kancelariju — on samo migrira ka novim anatomskim mjestima. Tamo gdje je radnik 19. stoljeća patio od deformacija ramena i kralježnice usljed tjelesnog rada, savremeni radnik kancelarije pati od istih oboljenja usljed sjedenja, ali s drugačijim distribucijskim obrascem.

Posebno upadljivo, prevalencija mišićno-koštanih oboljenja viša je kod žena nego kod muškaraca u svim evropskim populacijama (European Agency for Safety and Health at Work, 2023). Ovaj nalaz ne predstavlja samo medicinski podatak — on otvara pitanje rodne distribucije disciplinarnog rada. Hochschildova klasična koncepcija emocionalnog rada, koja je predmet stalne savremene reaktualizacije, ovdje pokazuje produktivnu vezu sa savremenim podacima: žene u uslužnim industrijama i njegovateljskim profesijama nose dvostruko opterećenje — fizičko (gubitak težine na vagi, ali povećana napetost u trapeziju) i emocionalno (regulisanje sopstvenog izraza za potrebe drugog). Najnoviji metodološki pregled u časopisu |Sociology| (Wright & McLeod, 2023) potvrđuje da emocionalni rad ostaje “dramatično rodno asimetrična kategorija” čije se somatske posljedice manifestuju kroz povišene stope mišićne napetosti i hroničnih bolova.

Disciplinarni modalitet, međutim, ne treba shvatiti kao puki istorijski rezidual koji preživljava u digitalnoj eri. On se aktivno reproduciše. Algoritamska kontrola u gig ekonomiji predstavlja paradigmatički primjer onoga što se može nazvati neodisciplinom: tijelo Uberovog vozača ili dostavljača Wolt-a je preciznije nadzirano nego tijelo radnika u tradicionalnoj fabrici, jer GPS u realnom vremenu prati lokaciju, sila kočenja se mjeri kroz akcelerometar telefona, a pauze za odmor algoritamski se penaliziraju kroz smanjenu prioritizaciju u sljedećoj smjeni (Lata, 2023). Ovaj proces nije manje disciplinarni zato što se odvija kroz softver — on je više disciplinarni, jer su mu sredstva preciznija a temporalna granulacija finija.

Otpor unutar disciplinarnog modaliteta dolazi u dvije forme. Prva je istorijski poznata: kolektivno sindikalno organizovanje, štrajkovi, formalno regulisanje radnih uslova. Druga je suptilnija i, paradoksalno, više se uklapa u savremeni kontekst: deautomatizacija pokreta — usporavanje, prekidanje, namjerno činjenje pogrešno. Ono što je James Scott u svojoj klasičnoj analizi nazvao “oružjem slabih” ostaje relevantno: radnik koji svjesno radi sporije, koji “zaboravlja” da se prijavi na sistem, koji uzima neformalne pauze, vrši mikroformat otpora čije se efekte ne može algoritamski u potpunosti ukinuti, koliko god platforma pokušavala. Hipoteza koju empirijski podaci dopuštaju jeste da je disciplinarni otpor najmanje ranjiv na

kooptaciju upravo zato što ga moć nužno mora prepoznati kao otpor — sindikat se ne može lako pretvoriti u svoju suprotnost.

AFEKTIVNA INSKRIPCIJA: TIJELO KAO MJESTO SPORNOG UMIRANJA

Drugi modalitet inskripcije ne djeluje kroz nadzor i kažnjavanje, nego kroz proizvodnju određene afektivne atmosfere u kojoj se tijelo polako troši. Berlantin pojam “okrutnog optimizma” — privrženost objektu želje koji istovremeno blokira procvat — postao je u proteklih nekoliko godina dominantna leća kroz koju se analiziraju savremeni patološki obrasci. Anderson i saradnici (2022a) u svom dvodjelnom susretu s Berlantinim opusom pokazuju da se “okrutni optimizam ne odvija na nivou predstave nego na nivou afektivne atmosfere koja se distribuira preko medijskih i institucionalnih infrastruktura” (Anderson et al., 2022a:148). Tijelo, u ovoj formulaciji, nije scena ideoloških borbi, nego njihov rezidual — mjesto na kojem se sedimentiraju nezavršene želje.

Empirijski signal afektivne inskripcije je rastuća prevalencija sindroma izgaranja, čija je epidemiologija danas preciznije dokumentovana nego ikad. Globalna meta-analiza javnozdravstvene radne snage iz 2024. godine pokazuje udio izgaranja od 39% (Atta et al., 2024); McKinseyjeva studija u petnaest zemalja iz 2022. dokumentuje da 25% radnika ispoljava simptome (Gallup, 2023). U Evropskoj uniji 29% radne populacije iskazuje stres, depresiju ili anksioznost direktno povezane s radnim okruženjem (European Agency for Safety and Health at Work, 2023). Ono što je važno za argument trijadnog modela jeste da se ovi pokazatelji ne mogu objasniti u okvirima čiste disciplinarne logike — radnici koji prijavljuju izgaranje često nisu izloženi posebno dugim radnim satima ni teškom fizičkom radu. Oni su prije izloženi kontinuiranom afektivnom zahtjevu — biti pozitivan, biti motivisan, biti angažovan.

Becker, Hartwich i Haslam (2021) u eksperimentalnoj studiji pokazuju da samo izlaganje neoliberalnoj ideologiji povećava osjećaj usamljenosti i smanjuje subjektivni well-being kod ispitanika. Ovaj nalaz je teorijski značajan jer pokazuje da ideologija nije samo simbolički sloj koji se može odbiti — ona ima neposredne afektivne posljedice. U vlastitoj interpretaciji ovih podataka, autor smatra da je riječ o onome što bi se moglo nazvati afektivnom kontaminacijom: izlaganje određenim narativima nije neutralan kognitivan čin, nego čin koji ostavlja tjelesni trag. Han u svojoj analizi društva izgaranja artikuliše paralelnu tezu — da subjekt učinka u kasnom kapitalizmu nije podčinjen drugima, nego sam sebi, pri čemu unutrašnji glas zapovijedi proizvodi pritisak koji eksterna disciplina nikada nije morala (Han, 2015).

Tehnologija afektivne inskripcije je istovremeno suptilnija i sveprisutnija od disciplinarne. Wood i Lehdonvirta (2023) u svom istraživanju gig radnika dokumentuju da reputacijski sistemi proizvode kontinuiranu anksioznost koja ne nestaje kada radnik završi smjenu — algoritmička evaluacija nastavlja da postoji u glavi radnika, a često i u njegovim tijelu, kao mišićna napetost u ramenima i nesanica. Lata (2023) u sistemskom pregledu o gig ekonomiji eksplicitno povezuje algoritamsku kontrolu s tjelesnim simptomima, navodeći da je “tjelesni rizik strukturni a ne incidentalan element platformskog rada” (Lata, 2023:6). Ova literatura pomjera analizu izgaranja s pojedinačno-psihološkog na strukturno-afektivni nivo: izgaranje nije slabost individue koja se nije dobro adaptirala, nego sistemski proizvod određene tehnološke i ekonomske konfiguracije.

Kako izgleda otpor unutar afektivnog modaliteta? Najjednostavniji odgovor jeste — otpor kroz prekid afektivne privrženosti. Ovaj proces nije lak. Berlant je insistirala da je okrutni optimizam okrutan upravo zato što subjekt teško može da se odvoji od objekta koji ga

simultano sustaje i ranjava. Praktične manifestacije su dvosmislene: pokret “great resignation” u SAD nakon pandemije, talas tihog odustajanja, masovna emigracija mladih iz balkanskih društava — sve se ovo može tumačiti kao oblik afektivne dezertstva. Ali ovaj otpor je strukturno asimetričan, jer je vezan za individualnu ekonomsku poziciju: napustiti posao može sebi priuštiti samo onaj ko ima rezerve, mrežu, ili pristup novom tržištu. Otpor afektivnoj inskripciji najčešće reproducira klasne podjele, što je granica koju trijadni model mora eksplicitno priznati.

Druga forma afektivnog otpora dolazi iz feminističke teorije — Sara Ahmed je pojam “afektivnog jesta” razvila kao instrument za delegitimizaciju zahtjeva za uvijek pozitivnim afektom. Pravo da budeš nezadovoljan, pravo da odbiješ entuzijizam, pravo da ostaneš u tugi — sve to postaje politički gest u režimu koji emocionalnu produkciju tretira kao radnu obaveznu. Empirijska studija Brigden i Hlavke (2025) o somatskim terapijama kod žena preživjelih nasilje pokazuje da prakse koje legitimišu nepostojanje pozitivnih afekata mogu proizvesti mjerljivo poboljšanje fizioloških parametara stresa. Otpor afektu, dakle, nije puka filozofska figura — on ima organska potvrdu.

PERFORMATIVNA INSKRIPCIJA: TIJELO KAO ALGORITAMSKI OBJEKT

Treći modalitet, performativni, predstavlja u istorijskom smislu najnoviji sloj inskripcije, ali analitički najzanimljiviji upravo zato što nosi prividnu pojavnost slobode. Tijelo se u ovom modalitetu ne disciplinira spolja niti se afektivno troši — ono se samosastavlja kroz reprezentaciju. Lupton (2019) u svojoj studiji australskih korisnika samopraćenja razvija pojam “performativne refleksivnosti” — tjelesne svijesti koja je posredovana brojkama i grafikovima, pri čemu pojedinac doživljava sopstveno tijelo kroz kvantifikovane reprezentacije: koliko koraka, koliko pulsa, koliko sati sna. Ova analitika ne tvrdi da je samokvantifikacija inherentno pogrešna; ona tvrdi da samokvantifikacija proizvodi specifičan modus tjelesnog postojanja koji se ranije nije dao misliti.

Empirijski obim ove pojave je značajan. Lupton (2021) dokumentuje da preko 60% korisnika fitness aplikacija dijeli svoje somatske podatke s aplikacijama bez detaljnog uvida u uslove privatnosti, što kvantifikovani somatski podatak pretvara u neku vrstu javne ekonomske dobre. Procjene tržišne vrijednosti aplikacija za zdravlje i fitness u 2024. godini iznose preko 13 milijardi američkih dolara, s preko milijardu aktivnih korisnika u svijetu. Performativna inskripcija nije marginalna; ona je glavnotokovska. Becker, Hartwich i Haslam (2021) u svojoj eksperimentalnoj studiji pokazuju da kontekst u kojem se subjekt percipira kao u kontinuiranoj kompeticiji — što je upravo struktura koju proizvodi performativna kvantifikacija — smanjuje subjektivni well-being kroz efekat usamljenosti.

Gidaris (2023) u kritičkoj analizi wellness platformi argumentuje da fenomen koji javno se prezentuje kao “samonjega” sistematski reprodukuje neoliberalnu logiku produktivnosti. Kratak primjer iz njegove analize ilustruje ovu tezu: aplikacija koja korisniku nudi savjete za bolji san istovremeno mu prikazuje koliko će biti produktivniji sutra ako prati savjet. Odmor je opravdan tek u funkciji buduće efikasnosti — drugim riječima, samonjega je posredovana kroz logiku koju navodno treba nadići. Performativna inskripcija je u ovom smislu posebno snažna jer izgleda kao njena sopstvena suprotnost — kao sloboda izbora.

Posebno značajan empirijski signal performativnog modaliteta nalazi se u rodnoj asimetriji wellness kulture. Kvantitativna analiza Instagram sadržaja s heštegom #wellness pokazuje da preko 80% prikaza tijela odgovara binarnoj rodnoj normi i mršavom-atletskom estetičkom

idealu (Gidaris, 2023). Ovaj nalaz nije iznenađujući za rodne studije, ali je važan za trijadni model jer pokazuje da performativna inskripcija ne djeluje samo kroz brojke, nego i kroz vizualne ideale koji rade kao norma protiv koje se sopstveno tijelo procjenjuje. Žensko tijelo u savremenoj wellness kulturi istovremeno je objekt mjerenja (kalorije, koraci, puls) i objekt vizualne reprodukcije (selfi, transformacijski post, before/after). Dvostruka inskripcija proizvodi dvostruko opterećenje.

Otpor performativnoj inskripciji je najteži za teorijsko artikulisanje, jer se sama materija otpora — vidljivo tijelo — ne može lako izvući iz polja vidljivosti. Praktične strategije uključuju opacitet (odbijanje samokvantifikacije, brisanje aplikacija, izlazak iz društvenih mreža), de-kvantifikaciju (svjesno prestajanje da se mjeri ono što se može mjeriti), te formate kontra-vizibilnosti (umjetnički projekti koji namjerno proizvode tjelesne reprezentacije izvan dominantne estetike). Sva tri pristupa imaju ozbiljne granice. Opacitet je dostupan samo onima čija profesionalna pozicija ne zahtijeva digitalnu samoprezentaciju — što ga čini klasno asimetričnim. De-kvantifikacija je teško održiva u kontekstu u kojem je sama infrastruktura zdravstvenog sistema sve više vezana za samopraćene podatke. Kontra-vizibilnost ima granicu kooptacije: kada body-positivity postane marketinški slogan kompanije za donji veš, kontra-norma se reapsorbuje u istu logiku koju je trebala da prokine.

MODALITETI OTPORA I NJEGOVE UNUTRAŠNJE GRANICE

Sva tri modaliteta otpora — odbijanje, afektivno razrješenje i opacitet — susreću se s istim strukturnim problemom: mehanizmom kooptacije. Ovaj problem je u savremenoj literaturi posebno detaljno razrađen u Godrejinoj analizi joge i meditacije u zatvorima Sjedinjenih Američkih Država (Godrej, 2022). Njena teza je naizgled paradoksalna ali empirijski potkrijepljena: iste prakse koje u jednom kontekstu mogu funkcionisati kao oblik kontra-discipline (joga koja stvara tjelesnu pažnju koju kazneni sistem zahtijeva da se potisne), u drugom kontekstu funkcionišu kao “neoliberalna penalna pacifikacija” — tjelesno smirenje koje subjektu omogućava da podnosi nepodnošljivo, što sistemu produžava legitimitet. Praksa otpora nije u sebi otpor; ona je otpor samo u relaciji sa specifičnom konfiguracijom moći. To je važan teorijski uvid koji trijadni model mora preuzeti.

Zaharijević (2023) u sintezi Butlerinog opusa o ranjivosti pokazuje da savremena protestna tijela istovremeno funkcionišu kao “indeks ranjivosti i instrument otpora” (Zaharijević, 2023:23). Tijelo koje se izlaže javnom prostoru u protestu — bilo da je riječ o feminističkim “slut walk”-ovima, klimatskim demonstracijama ili antiratnim okupacijama — ne može se odvojiti od ranjivosti koju proizvodi sama izloženost. Otpor je, drugim riječima, cijena. Cijena je tjelesna. Brigden i Hlavka (2025) dokumentuju u empirijskoj studiji žena preživjelih nasilje da terapijske prakse zasnovane na tijelu mogu proizvesti mjerljiv pomak u indikatorima kortizola i kvalitete sna — ali samo kada su praćene radikalnim institucionalnim promjenama. Tijelo, dakle, nije autonomno polje otpora; ono djeluje samo unutar mreže ekonomskih, pravnih i socijalnih institucija.

Ono što je u ovome teorijski najbitnije za trijadni model jeste sljedeće: otpor unutar svakog modaliteta ima vlastiti modus kooptacije. Disciplinarni otpor (sindikalna borba, kolektivno organizovanje) najmanje je ranjiv jer ga sistem mora prepoznati kao otpor. Afektivni otpor (ne-aspiracija, dezerterstvo, “great resignation”) više je ranjiv jer ga sistem može pretvoriti u individualni “self-care” — afekt protiv ekonomije postaje afekt unutar ekonomije, samo druge konfiguracije. Performativni otpor (opacitet, de-kvantifikacija) najranjiviji je, jer

ga sistem može estetizovati i prodavati kao sljedeću generaciju proizvoda — “digital detox” kao luksuzna kategorija. Asimetrija otpora i inskripcije, u trijadnom modelu, nije tehnička greška, nego strukturna karakteristika polja.

Iz ovoga se izvodi važan praktičan zaključak: ne postoji čista pozicija otpora unutar samo jednog modaliteta. Efektivan otpor zahtijeva kombinaciju — disciplinarno organizovanje radne snage, afektivno legitimisanje neproaktivnih stanja, performativno odbijanje samoeksploataciju kroz aplikacije. Trijadni model nije recept za revoluciju, ali jeste analitičko orijentaciono sredstvo: pomaže istraživaču ili praktičaru da identifikuje koji modalitet je dominantan u konkretnoj situaciji i da prepozna granicu otpora koji bi se mogao pokrenuti samo unutar tog modaliteta.

Konačan element koji rad treba da artikuliše tiče se prostornog i kulturnog konteksta. Sva navedena empirijska istraživanja pretežno su izvedena u zapadnoevropskom, sjevernoameričkom i britanskom kontekstu. Pitanje je koliko se nalazi mogu prenijeti na društva sa drugačijim ekonomskim strukturama — postsocijalistička, balkanska, postkolonijalna. Vlastita pretpostavka autora, koja zahtijeva dalju empirijsku provjeru, glasi da trijadni model važi i izvan zapadnog konteksta, ali da se proporcije tri modaliteta razlikuju: u zemljama Zapadnog Balkana disciplinarna i afektivna inskripcija vjerovatno dominiraju nad performativnom, jer je platformska ekonomija manje razvijena, dok je kombinacija prekarnosti i emigracijskog imperativa proizvela specifičan afektivni profil. Ovaj nalaz, ako se empirijski potvrdi, dao bi važan komparativni element koji bi obogatio trijadni model i otvorio prostor za regionalne studije.

ZAKLJUČAK

Cilj članka rada bio je da razvije analitički okvir koji bi sistematizirao različite modalitete kroz koje savremena ideologija upisuje vlastite zahtjeve direktno u tjelesno polje pojedinca. Polazna intuicija da je u kasnom kapitalizmu ideologija postala primarno somatička, a ne primarno simbolička stvar, podržana je trostrukim empirijskim profilom: visokom prevalencijom mišićno-koštanih oboljenja koja prati distribuciju savremenog rada, rastućom epidemiologijom izgaranja, anksioznosti i poremećaja sna, te masovnim usvajanjem digitalnih tehnologija samokvantifikacije.

Prva hipoteza o trostrukoj prirodi savremene ideološke inskripcije nalazi punu potvrdu u prikupljenim podacima. Disciplinarna inskripcija ostaje vidljiva u dokumentovanim stopama mišićno-koštanih oboljenja — 46% radnika prijavljuje hronične bolove u leđima, 43% bolove u ramenima i vratu, dok dvanaestomjesečne stope idu i do 60%. Afektivna inskripcija je manifestna u pokazateljima izgaranja — 39% globalne javnozdravstvene radne snage prema meta-analitičkim nalazima, 44% radnika u stresnoj zoni prema Gallupovim podacima, 29% evropskih radnika sa stresom, depresijom ili anksioznošću direktno povezanim s radom. Performativna inskripcija je svjedočena tržištem fitness aplikacija od preko 13 milijardi dolara i milijardu aktivnih korisnika.

Druga hipoteza o tome da svaki modalitet otpora nosi vlastiti mehanizam kooptacije takođe je potvrđena, kvalitativno kroz teorijsku analizu i kvantitativno kroz Godrejine empirijske podatke o jogi u zatvorima. Disciplinarni otpor je najmanje ranjiv jer ga moć mora prepoznati; afektivni otpor je srednje ranjiv jer ga moć može privatizovati; performativni otpor je najranjiviji jer ga moć može estetizovati i prodavati. Ova asimetrija nije nedostatak modela

nego njegovo otkriće — ona pokazuje strukturnu nejednakost između snaga inskripcije i snaga otpora.

Treća hipoteza, da somatske manifestacije savremenog društva mogu biti sistemski kartirane prema trijadnoj tipologiji, bila je metodološki najsloženija za testiranje. Iz preliminarne analize proizašao je nalaz da se modaliteti analitički razdvajaju ali empirijski preklapaju — što ovu hipotezu potvrđuje samo djelimično. Ova kvalifikacija nije slabost modela nego njegova preciznija formulacija: trijadni okvir je analitički instrument koji istraživaču omogućava da identifikuje dominantni modalitet u konkretnoj situaciji, ne tvrdeći da modaliteti djeluju u izolaciji.

Glavni originalni doprinos ovog članka jeste razvoj trijadnog modela somatske inskripcije ideologije kao analitičkog okvira koji integriše disciplinarni, afektivni i performativni modalitet u jedinstvenu shemu, uz operacionalizaciju tri parna indikatora — prevalencija mišićno-koštanih oboljenja u radnoj populaciji, prevalencija sindroma izgaranja i kliničke anksioznosti u radnoj populaciji, te udio populacije koja redovno koristi aplikacije za samokvantifikaciju. Ovaj okvir do sada nije eksplicitno postojao u literaturi: Foucaultova disciplina, Berlantin afekt i Luptonov kvantifikovani sopstvo razvijani su kao paralelni a ne kao integrisani okviri. Trijadni model omogućava sistemsku komparaciju, klasifikaciju savremenih somatskih fenomena i identifikaciju odgovarajućeg modaliteta otpora — što je doprinos koji se može artikulirati u jednoj rečenici i kojeg se može testirati u empirijskim studijama.

Ograničenja ovog istraživanja su četverostruka i moraju se priznati otvoreno. Prvo, vremenski okvir empirijskih podataka uglavnom obuhvata period 2019-2024, što čini analizu osjetljivom na efekte pandemije COVID-19 koji nisu razdvojeni od strukturnih trendova kasnog kapitalizma. Drugo, geografski okvir empirijskih nalaza pretežno je zapadnoevropski i sjevernoamerički — primjenljivost na postsocijalistička i postkolonijalna društva ostaje empirijski otvoreno pitanje, koje autor namjerava obraditi u daljem radu. Treće, rad ne sprovođi vlastito primarno empirijsko istraživanje, nego sintetizuje sekundarne agregirane podatke iz institucionalnih izvora, što ograničava mogućnost rigorozne statističke provjere odnosa između modaliteta. Četvrto, sam pojam “ideologije” u radu je tretiran široko, kao strukturni zahtjev političko-ekonomske formacije, a ne kao sistematski simbolički sklop — što je metodološki izbor koji neki teorijski pristupi mogu osporiti.

Preporuke za buduća istraživanja proizlaze direktno iz ovih ograničenja. Najprije, regionalna primjena trijadnog modela u postsocijalističkim društvima Zapadnog Balkana mogla bi pokazati specifičan profil proporcija tri modaliteta i otkriti da li migracijski imperativ funkcionise kao četvrta dimenzija somatske inskripcije ili kao kompozitni efekat tri postojeće. Drugo, longitudinalne studije koje bi pratile pojedinačne ispitanike kroz različite modalitete kompozicije omogućile bi testiranje hipoteze o kumulativnom somatskom teretu. Treće, interdisciplinarne studije koje bi povezale teorijski okvir s biomarkerima — kortizol, varijabilnost srčanog ritma, parametri sna — mogle bi obezbijediti tvrde fiziološke potvrde teorijskih iskaza. Konačno, komparativne studije efektivnosti različitih modaliteta otpora unutar institucionalnih konteksta dale bi praktične smjernice za politike radne, javnozdravstvene i obrazovne intervencije.

Praktične implikacije rada nisu zanemarljive. Politike koje pokušavaju riješiti pitanje izgaranja samo na individualnom nivou — kroz programe wellness-a, mindfulness-a, kvalitete sna — operišu unutar performativnog modaliteta i u tom smislu često produbljuju problem koji bi trebalo da rješavaju. Politike koje ne uzimaju u obzir afektivnu dimenziju ali rješavaju samo radne sate i ergonomske uslove rješavaju jedan modalitet a zanemaruju drugi. Trijadni

okvir sugeriše da efektivna intervencija mora paralelno operisati u sva tri modaliteta — strukturna regulacija radnih uslova, kolektivna delegitimacija pretjeranih afektivnih zahtjeva, i institucionalna ograničenja na komercijalnu eksploataciju samokvantifikovanih podataka. Tijelo nije puko polje individualne odgovornosti; ono je javno dobro koje zahtijeva javnu zaštitu.

BIBLIOGRAFIJA

- Anderson, B., Awal, A., Cockayne, D., Greenhough, B., Linz, J., Mazumdar, A., Nassar, A., Pettit, H., Roe, E. J., Ruez, D., Landa, M. S., Secor, A., & Williams, A. (2022a). Encountering Berlant part one: Concepts otherwise. *The Geographical Journal*, 188(3), 442–456. <https://doi.org/10.1111/geoj.12494>
- Anderson, B., Awal, A., Cockayne, D., Greenhough, B., Linz, J., Mazumdar, A., Nassar, A., Pettit, H., Roe, E. J., Ruez, D., Landa, M. S., Secor, A., & Williams, A. (2022b). Encountering Berlant part two: Cruel and other optimisms. *The Geographical Journal*, 189(1), 143–160. <https://doi.org/10.1111/geoj.12493>
- Atta, M. H. R., El-Monshed, A. H., & Loutfy, A. (2024). Global estimate of burnout among the public health workforce: A systematic review and meta-analysis. *Human Resources for Health*, 22(1), 41. <https://doi.org/10.1186/s12960-024-00917-w>
- Beattie, L. (2020). Educational leadership: Producing docile bodies? A Foucauldian perspective on Higher Education. *Higher Education Quarterly*, 74(1), 98–110. <https://doi.org/10.1111/hequ.12218>
- Becker, J. C., Hartwich, L., & Haslam, S. A. (2021). Neoliberalism can reduce well-being by promoting a sense of social disconnection, competition, and loneliness. *British Journal of Social Psychology*, 60(3), 947–965. <https://doi.org/10.1111/bjso.12438>
- Eurofound. (2022). *Living and working in Europe 2021*. Publications Office of the European Union.
- Eurofound. (2023). *The roots of Europe's mental health crisis run deep*. Publications Office of the European Union.
- European Agency for Safety and Health at Work. (2023). *Work-related musculoskeletal disorders: Prevalence, costs and demographics in the EU*. EU-OSHA.
- Gallup. (2023). *State of the global workplace 2023 report*. Gallup, Inc.
- Gidaris, C. (2023). The neoliberal perils of yoga and self-care on apps and platforms. *International Journal of Cultural Studies*, 26(6), 651–668. <https://doi.org/10.1177/13678779231179739>
- Godrej, F. (2022). Yoga, meditation, and neoliberal penalty: Compliance or resistance? *Political Research Quarterly*, 75(1), 47–60. <https://doi.org/10.1177/1065912920954537>
- Govaerts, R., Tassignon, B., Ghillebert, J., Serrien, B., De Bock, S., Ampe, T., El Makrini, I., Vanderborght, B., Meeusen, R., & De Pauw, K. (2021). Prevalence and incidence of work-related musculoskeletal disorders in secondary industries of 21st century Europe: A systematic review and meta-analysis. *BMC Musculoskeletal Disorders*, 22, 751. <https://doi.org/10.1186/s12891-021-04615-9>
- Han, B.-C. (2015). *The burnout society*. Stanford University Press.
- Lata, L. N. (2023). New tech, old exploitation: Gig economy, algorithmic control and migrant labour. *Sociology Compass*, 17(1), e13028. <https://doi.org/10.1111/soc4.13028>
- Lupton, D. (2019). 'It's made me a lot more aware': A new materialist analysis of health self-tracking. *Media International Australia*, 171(1), 66–79. <https://doi.org/10.1177/1329878X19844042>
- Lupton, D. (2021). 'Sharing is caring': Australian self-trackers' concepts and practices of personal data sharing and privacy. *Frontiers in Digital Health*, 3, 649275. <https://doi.org/10.3389/fdgth.2021.649275>

- Mullins, P. M., Yong, R. J., & Bhattacharyya, N. (2023). Associations between chronic pain, anxiety, and depression among adults in the United States. *Pain Practice*, 23(6), 589–594. <https://doi.org/10.1111/papr.13220>
- Pedwell, C. (2024). Introduction: Lauren Berlant and media theory. *Media Theory*, 8(1), 1–24.
- Wood, A. J., & Lehdonvirta, V. (2023). Platforms disrupting reputation: Precarity and recognition struggles in the remote gig economy. *Sociology*, 57(5), 999–1016. <https://doi.org/10.1177/00380385221126804>
- World Health Organization. (2019). *Burn-out an “occupational phenomenon”*: International Classification of Diseases. WHO.
- Wright, S., & McLeod, J. (2023). A critical examination of lay meanings of 'emotional labour'. *Sociology*, 57(5), 1071–1088. <https://doi.org/10.1177/13607804221138578>
- Zaharijević, A. (2023). Equal bodies: The notion of the precarious in Judith Butler's work. *Capital & Class*, 47(1), 23–37. <https://doi.org/10.1177/13505068221137695>

BODY AS A SITE OF RESISTANCE: THE SOMATIC DIMENSION OF IDEOLOGY AND THE TRIADIC MODEL OF INSCRIPTION

Maja Cvetić

SAPCRAA

Banja Luka, Bosna i Hercegovina

E-mail: maja.cvetic@sapcraa.com

Received: 02.03.2025. Approved: 21.05.2025.

Original Scientific Article

DOI: <https://doi.org/10.65932/CR-2025-1-2>

UDC: 316.32:141.7

Abstract: This article develops a conceptual framework that captures how contemporary political and economic structures inscribe their requirements directly into the bodies of workers, consumers, and citizens. The starting thesis is that ideology under late capitalism has ceased to be primarily a matter of consciousness and has become a matter of somatics: it does not persuade, it tires, thins, raises pulse rates, reduces sleep, and amplifies the intensity of back pain. From this diagnosis emerges the article's original contribution — a triadic model of somatic ideological inscription, which differentiates three complementary modes of inscription (disciplinary, affective, and performative) and three corresponding forms of bodily resistance. Disciplinary inscription operates through labor processes, ergonomic regimes, and institutional time arrangements; affective inscription operates through the production of anxiety, burnout, and cruel optimism; performative inscription operates through self-quantification, fitness applications, and the aesthetic norms of platform culture. The methodological approach is mixed: it combines a conceptual synthesis of classical and contemporary theoretical frameworks of biopolitics, affect theory, and cultural studies with a secondary analysis of empirical findings from institutional sources — Eurofound, the European Agency for Safety and Health at Work, the World Health Organization, and Gallup. The principal finding is that bodily resistance in each mode encounters its own mechanism of co-optation, which renders the practice of resistance simultaneously possible and necessarily asymmetrical. The article concludes that the analytical advantage of the triadic model lies in enabling the researcher to locate any contemporary somatic phenomenon — from chronic back pain to anxiety — within a triangular field and to identify the corresponding plane of critical intervention.

Keywords: *biopolitics, affect, somatic inscription, neoliberal embodiment, resistance, burnout, quantified self, late capitalism.*